

Elżbieta Olewnik

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie

PRODUKTYWNOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA GOSPODARSTW UKIERUNKOWANYCH NA PRODUKCJĘ ZBÓŻ W 2010 ROKU

*PRODUCTIVITY AND ECONOMIC EFFECTIVENESS
OF GRAIN FARMS IN 2010*

Słowa kluczowe: gospodarstwo indywidualne, produktywność, efektywność ekonomiczna, rachunkowość rolna

Key words: family farm, productivity, economic effectiveness, farm accountancy

Abstrakt. Podjęto próbę oceny produktywności i efektywności indywidualnych gospodarstw rolnych specjalizujących się w uprawie zbóż w 2010 r. Analizę przeprowadzono na 5 grupach gospodarstw rolnych podzielonych według rosnącej wartości sprzedaży zbóż. Przeprowadzona analiza wykazała, iż najkorzystniejszymi wskaźnikami produktywności charakteryzowały się gospodarstwa o najwyższej skali sprzedaży zbóż. Natomiast najkorzystniejszymi wskaźnikami efektywności charakteryzowały się gospodarstwa o wartości sprzedaży zbóż od 200 do 500 tys. zł. Zdecydowanie najmniej pod względem produktywności, jak i efektywności wypadły gospodarstwa o najmniejszej skali sprzedaży zbóż.

Wstęp

Obowiązujące od 1989 r. zasady gospodarki rynkowej spowodowały wiele zmian w strukturze produkcji rolniczej w Polsce. Istotne zmiany pojawiły się w strukturze produkcji roślinnej, gdzie znacząco zwiększył się udział zasiewów zbóż. W 1990 r. udział zbóż w strukturze zasiewów wynosił 59,9%, zaś w 2008 r. udział ten zwiększył się do 74%, co może być utrudnieniem w kształtowaniu właściwego następstwa roślin. W związku z tym można stwierdzić, że gospodarstwa specjalizujące się w produkcji roślinnej odgrywają ważną rolę w rolnictwie w Polsce. Może to wynikać ze stwierdzenia, że gospodarstwa wyspecjalizowane są bardziej efektywne i konkurencyjne od pozostałych. Należy jednak wziąć pod uwagę, że głównym czynnikiem mającym wpływ na ich efektywność i konkurencyjność są koszty surowców, co powoduje, że gospodarstwa rolne mają pośredni wpływ na konkurencyjność polskiej gospodarki, a w szczególności rolnictwa. Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji roślinnej wykorzystują najczęściej swój areal w sposób jednostronny, ponieważ są to w większości gospodarstwa, które nie mają inwentarza żywego. W gospodarstwach, w których nie występuje produkcja zwierzęca istnieje zagrożenie spadku substancji organicznej w glebie, co może bezpośrednio wpłynąć na obniżenie plonów. W gospodarstwach tych wykorzystuje się w większym stopniu nawozy mineralne i chemiczne środki ochrony roślin. Przy niekorzystnych z punktu widzenia przyrodniczego cechach gospodarstw z produkcją roślinną, istnieje potrzeba oceny potencjału produkcyjnego, kosztów oraz efektywności tych gospodarstw [Ziętara 2011].

Głównym celem badań była ocena produktywności i efektywności indywidualnych gospodarstw rolnych nastawionych na produkcję zbóż w Polsce w 2010 r. w świetle danych Polskiego FADN¹. Unikalność FADN polega na tym, że gromadzi on dane zaliczane do grupy wrażliwych, opisujących przede wszystkim sytuację ekonomiczną i finansową gospodarstw rolnych. FADN jest obecnie jedyną bazą danych, w której dane zbierane są według jednolitych zasad, a gospodarstwa tworzą statystycznie reprezentatywną próbę towarowych gospodarstw rolnych funkcjonujących na obszarze Unii Europejskiej [Goraj, Olewnik 2011].

---

¹ System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych, stanowiący część składową Sieci Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. *Farm Accountancy Data Network*).

Material i metodyka badań

Material empiryczny do przeprowadzenia badań stanowiły dane z bazy danych gospodarstw rolnych Polskiego FADN. W polu zainteresowania FADN znajdują się towarowe gospodarstwa rolne². W praktyce do takich gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej zaliczane są te, których powierzchnia użytkowana rolniczo wynosi co najmniej 1 ha oraz te poniżej 1 ha, które dostarczają na rynek odpowiednią część swojej produkcji bądź wytwarzają więcej niż określona wielkość produkcji. Pozostałe gospodarstwa nie są włączane do próby FADN. Gospodarstwa rolne znajdujące się w rejestrze statystycznym każdego państwa mają nadaną cechę wielkości ekonomicznej³ i typu rolniczego⁴ ustalane według procedury Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych (WTGR)⁵ [Goraj, Olewnik 2011]. Obiekty do badań dobrano metodą doboru celowego. Do analizy wybrano indywidualne gospodarstwa reprezentujące typ rolniczy według WTGR, czyli specjalizujące się w uprawie zbóż, nasion roślin oleistych i roślin o wysokiej zawartości białka [Goraj i in. 2010]. Dodatkowym kryterium selekcji był odpowiednio wysoki, 60-proc. udział przychodów ze sprzedaży zbóż w przychodach z działalności operacyjnej ogółem gospodarstw, co pozwala stwierdzić, że tak dobrane gospodarstwa nastawione były na produkcję zbóż. Ostatecznie do badań zakwalifikowano 652 gospodarstwa, które podzielono na 5 grup według rosnącej wartości sprzedaży zbóż:

A – $0 \leq 50$ tys. zł (161 gospodarstw),

B – $50 \leq 100$ tys. zł (161 gospodarstw),

C – $100 \leq 200$ tys. zł (167 gospodarstw),

D – $200 \leq 500$ tys. zł (128 gospodarstw),

E – $500 \leq 1000$ tys. zł (35 gospodarstw).

Koszt jednostki pracy własnej obliczono dzieląc koszt przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej w 2010 r. (25 864 zł/osobę) przez 2200 godzin. Następnie uzyskany w ten sposób koszt jednostkowy nakładów pracy (11,76 zł/h) pomnożono przez czas pracy własnej i otrzymaną wartość dodano do kosztu wynagrodzeń w tych jednostkach. Do oceny sytuacji finansowej badanych grup gospodarstw posłużono się wskaźnikami produktywności oraz efektywności. Następnie zaprezentowano wyniki dotyczące wartości produkcji na 1 ha UR, wartości produkcji na 1 AWU⁶ wartość produkcji na 100 zł aktywów oraz relację poniesionych kosztów do produkcji wytworzonej ogółem. Do oceny efektywności posłużono się wskaźnikiem opłacalności ogółem (przychody ogółem/koszty ogółem), opłacalności sprzedaży (przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów/koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów), rentowności kapitału własnego (zysk (strata) netto/średni stan kapitału własnego), jak również wskaźnikiem wartości dodanej (wartość dodana brutto/przychody ogółem) [Kulawik i in. 2008].

Ogólna charakterystyka badanych grup gospodarstw

Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstw reprezentujących TF15 w 2010 r. wynosiła 43 368 euro SO. Przeciętne gospodarstwo wyselekcjonowane do badań było nieznacznie silniejsze ekonomicznie. Z danych zaprezentowanych w tabeli 1 wynika, iż w badanej grupie gospodarstw wielkość ekonomiczna wynosiła średnio 44 278 euro SO. Pod względem średniego obszaru UR gospodarstwa z grupy 500-1000 tys. wartości sprzedaży zbóż przeszło 10-krotnie przewyższały gospodarstwa z grupy do 50 tys. Ponadto, gospodarstwa te charakteryzowały się największym udziałem użytków dzierżawianych (53%). Udział gruntów dzierżawianych w gospodarstwach z najmniejszą skalą produkcji był o połowę niższy (27%). Niewielkie zróżnicowanie pod względem udziału gruntów dzierżawianych zaobserwowano w 3 pozostałych grupach gospodarstw. Udział obcych UR wahał się między 41-45%. Gospodarstwa wyselekcjonowane do badań cechowały się wysokim stopniem specjalizacji w produkcji zbóż. Średnio we wszystkich wyodrębnionych grupach gospodarstw zboża stanowiły ponad 70% powierzchni zasiewów. Najwyższym udziałem upraw zbóż charakteryzowały się gospodarstwa, w których wartość sprzedaży

² W polu obserwacji FADN wyznaczonym według SO znajdują się gospodarstwa towarowe, które wytwarzają w danym regionie lub państwie, co najmniej 90% wartości Standardowej Produkcji (SO).

³ Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest określana sumą Standardowych Produkcji (SO) wszystkich działalności rolniczych występujących w gospodarstwie.

⁴ Typ rolniczy jest określany na podstawie udziału poszczególnych działalności rolnych w tworzeniu całkowitej wartości SO w gospodarstwie. W formule ustalania typów rolniczych mają zastosowanie dwie wartości progowe wynoszące: 1/3 i 2/3 całkowitej wartości SO. Zgodnie z tą formułą, gospodarstwa w których żadna z działalności nie przekracza 1/3 SO są określane jako „mieszane”, te w których udział dwóch działalności zawiera się w przedziale od 1/3 do 2/3 SO noszą miano „dwubięgunowych”, natomiast te w których udział jednej grupy działalności przekracza 2/3 SO, nazywane są specjalistycznymi.

⁵ W podstawowej typologii gospodarstw rolnych ma zastosowanie parametr ekonomiczny Standardowa Produkcja. Przy użyciu tego parametru gospodarstwa są klasyfikowane według dwóch cech: wielkości ekonomicznej oraz typu rolniczego.

⁶ AWU – jednostka przeliczeniowa pracy (ang. *Annual Work Unit*).

Tabela 1. Charakterystyka badanych gospodarstw
Table 1. Farm selected characteristics

Wyszczególnienie/ Specification	Jedn./ Units	Zmienna/ Variable	Typ gospodarstwa/ <i>Farm type</i>				
			A	B	C	D	E
Liczebność próby/ <i>Number of farms</i>	szt.	SYS03	161	161	167	128	35
Wielkość ekonomiczna/ <i>Economic size of the farm</i>	euro	SE005	8 562	16 724	28 355	56 443	111 304
Powierzchnia użytków rolnych/ <i>Utilized agricultural area (UAA)</i>	ha	SE025	4 099	7 785	12 445	17 519	9 211
Średnia wielkość gospodarstwa/ <i>Utilized agricultural area per farm</i>		SE025/SYS03	25	48	75	137	263
Udział UR dodzierżawionych/ <i>Share of rent UAA</i>	%	SE030/SE025	27	41	44	45	53
Udział zbóż/ <i>Share of cereals</i>		SE035/SE025	79	79	78	72	74
Liczba osób pełnozatrudnionych w przeliczeniu na 100 ha UR/ <i>No of AWU/100ha</i>	AWU/ 100 ha	(SE010*100)/ SE025	4,82	2,85	2,17	1,44	1,16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiego FADN
Source: own study based on Polish FADN data

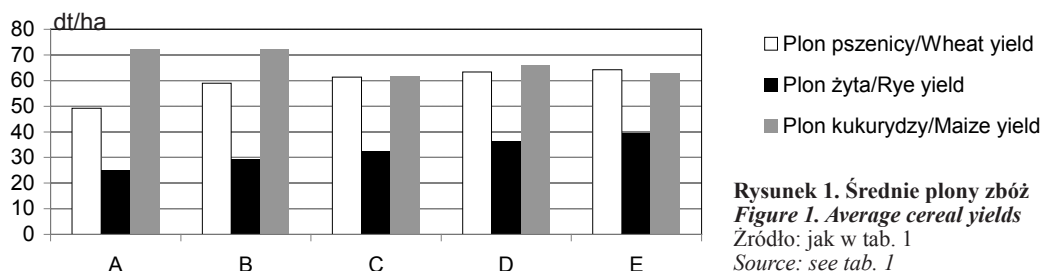
zbóż kształtowała się na poziomie do 100 tys. zł (79%). Gospodarstwa o najniższej skali produkcji charakteryzowały się najwyższą pracochłonnością. Liczba osób pełnozatrudnionych na 100 ha UR w tych jednostkach wynosiła 4,82 AWU. W pozostałych grupach gospodarstw wskaźnik ten nie przekroczył 3 AWU/100 ha, a w gospodarstwach z największą skalą produkcji wynosił zaledwie 1,16 AWU/100 ha. Može to świadczyć o związku skali produkcji z poziomem technologicznym gospodarstw.

Wielkość kosztów ogółem i kosztów bezpośrednich ma proporcjonalny związek ze skalą produkcji. Im wyższa skala produkcji, tym wyższy poziom intensywności produkcji mierzony poziomem poniesionych nakładów pracy i kosztów produkcji na 1 ha UR, a zarazem wyższy udział kosztów bezpośrednich. Koszty bezpośrednie mają decydujący wpływ na wielkość i wartość produkcji. W związku z tym oszczędzanie na tej grupie kosztów przyjmuje się za niekorzystne, chyba że przyczyną zmniejszenia kosztów bezpośrednich może być spadek cen środków do produkcji rolniczej [Goraj, Mańko 2009]. W analizowanych

Tabela 2. Koszty produkcji zbóż
Table 2. Costs of cereals production

Wyszczególnienie/ Specification	Jedn./ Units	Zmienna/ Variable	Typ gospodarstwa/ <i>Farm type</i>					
			A	B	C	D	E	
Koszty ogółem/ <i>Total costs</i>	zł/PLN	SE270	47 571	90 970	164 374	323 404	718 321	
Koszty bezpośrednie/ <i>Total direct costs</i>	%	SE281	32,8	40,7	44,9	47,3	47,1	
Nasiona i sadzonki/ <i>Seeds and plants</i>		SE285	23,6	19,8	17,3	18,1	18,5	
Nawozy/ <i>Fertilisers</i>		SE295	55,4	55,8	56,7	57,0	56,3	
Środki ochrony roślin/ <i>Crop protection</i>		SE300	20,4	24,2	25,6	24,6	24,8	
Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej/ <i>Other direct costs of crop production</i>		SE305	0,5	0,3	0,4	0,3	0,3	
Koszty ogólnogospodarcze/ <i>Total farm overhead</i>		SE336	31,9	28,0	26,6	23,6	25,9	
Amortyzacja/ <i>Depreciation</i>		SE360	30,2	24,1	21,4	20,2	16,1	
Koszty czynników zewnętrznych/ <i>Total external factors</i>		SE365	5,1	7,2	7,1	8,9	10,9	
Koszt nasion i sadzonek na 1 ha/ <i>Seeds and plants cost per ha</i>		zł/ha PLN/ha	SE285/ SE025	136	147	167	197	237
Koszt nawożenia na 1 ha/ <i>Fertilizer cost per ha</i>			SE295/ SE025	320	415	547	621	719
Koszt środków ochrony roślin na 1 ha/ <i>Crop protection cost per ha</i>	SE300/ SE025		118	180	247	268	317	

Źródło: jak w tab. 1
Source: see tab. 1

Rysunek 1. Średnie plony zbóż
Figure 1. Average cereal yields

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

gospodarstwach główną grupę kosztów stanowią koszty bezpośrednie, do których zalicza się m.in.: koszty nasion i sadzonek, koszty nawozów i koszty środków ochrony roślin. Analizując strukturę kosztów bezpośrednich związanych z produkcją w badanych grupach gospodarstw należy zauważyć, że największy udział tych kosztów stanowią koszty nawozów (55-57% całkowitych kosztów bezpośrednich) oraz koszty środków ochrony roślin. Udział kosztu nasion i sadzonek wynosił od 17% w gospodarstwach, w których wartość sprzedaży zbóż wynosiła od 100 do 200 tys. zł, do 24% w gospodarstwach o najmniejszej skali produkcji. Udział pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej był marginalny we wszystkich badanych grupach gospodarstw. Analizując wartość poszczególnych pozycji kosztów bezpośrednich w przeliczeniu na 1 ha UR należy również zauważyć, że rosną one wraz ze wzrostem skali produkcji. Koszty nasion i sadzonek na 1 ha UR w gospodarstwach o najmniejszej skali produkcji są o 100 zł niższe od kosztów tych w gospodarstwach o najwyższej skali produkcji. Porównując koszt nawożenia na 1 ha UR oraz koszt środków ochrony roślin między wyodrębnionymi grupami gospodarstw widoczne są duże różnice w wysokości poniesionych kosztów. W gospodarstwach, w których wartość sprzedaży zbóż wynosi od 500 do 1000 tys. zł koszty te były przeszło 2-krotnie wyższe niż w gospodarstwach, w których skala produkcji zbóż jest najniższa.

O efektach produkcyjnych osiągniętych przez gospodarstwo świadczą osiągnięte plony. Są one zależne od wielu czynników, między innymi warunków glebowych, pogodowych, jakości materiału siewnego, poziomu nawożenia mineralnego, poziomu środków ochrony roślin czy zastosowanej technologii produkcji [Runowski, Ziętara 2005]. Z danych zaprezentowanych na rysunku 1. wynika, że gospodarstwa o największej skali produkcji osiągnęły najwyższe plony pszenicy i żyta. Co może być związane z wysoko rozwiniętą technologią upraw jak również z wyższymi kosztami nawozów i środków ochrony roślin poniesionymi przez te gospodarstwa. Najwyższy plon kukurydzy (72 dt/ha) osiągnęły gospodarstwa o najmniejszej skali produkcji, czyli gospodarstwa, w których wartość sprzedaży zbóż wynosiła do 100 tys. zł. Różnice w plonach kukurydzy nie wykazują wyraźnego związku ze skalą produkcji.

Wyniki badań

Analizując dane dotyczące wartości produkcji wytworzonej można określić produktywność (wydajność ekonomiczną) podstawowych czynników produkcji gospodarstwa [Goraj, Mańko 2009].

Najwyższą produktywnością ziemi charakteryzowały się gospodarstwa, w których wartość sprzedaży zbóż kształtowała się na poziomie od 500 do 1000 tys. zł. Produktywność ziemi w tych gospodarstwach była niemal 2-krotnie wyższa niż w gospodarstwach, w których sprzedaż zbóż była na poziomie do 50 tys. zł. Produktywność pracy zwiększała się wraz ze wzrostem skali produkcji. Wartość produkcji ogółem na 1 AWU w gospodarstwach, w których sprzedaż zbóż wahała się od 500 do 1000 tys. zł wynosiła 293 277 zł, natomiast w gospodarstwach o najniższej skali produkcji wartość ta wyniosła 38 091 zł. Przyrost produktywności pracy wraz ze wzrostem skali produkcji spowodowany był głównie zmniejszaniem się liczby osób pełnozatrudnionych na 100 ha wraz ze wzrostem skali produkcji. Aktywa najbardziej efektywnie wykorzystywane były w gospodarstwach o najwyższej skali produkcji. Z każdych 100 zł zainwestowanych w majątek trwałe i obrotowy, jednostki te uzyskały ponad 19 zł wartości produkcji. Niemal 2,5-krotnie niższa wartość tego wskaźnika została zaobserwowana w gospodarstwach o najniższej skali produkcji. Niewielka różnica w produktywności aktywów wystąpiła między grupami, w których wartość sprzedaży wynosiła 50-100 tys. zł oraz 100-200 tys. zł. Wyniosła ona zaledwie 2 zł na korzyść tych z wyższą wartością sprzedaży zbóż. Analizując relację poniesionych kosztów ogółem do wytworzonej produkcji ogółem można stwierdzić, że jedynie gospodarstwa o najmniejszej skali produkcji nie zdołały pokryć kosztów działalności operacyjnej uzyskaną produkcją. W pozostałych grupach gospodarstw relacje te wyglądały korzystniej. Spośród badanych grup najbardziej efektywne okazały się gospodarstwa, w których wartość sprzedaży zbóż była na poziomie od 200 do 500 tys. zł.

Tabela 3. Produktywność wybranych czynników produkcji
Table 3. Productivity of selected production factors

Wyszczególnienie/Specification	Jedn./Units	Typ gospodarstwa/Farm type				
		A	B	C	D	E
Produkcja ogółem na 1 ha/Total output/ha	zł/ha/PLN/ha	1 835	2 213	2 778	3 145	3 393
Produkcja ogółem na 1 AWU/ Total output/1 AWU	zł/AWU PLN/AWU	38 091	77 597	127 964	218 417	293 277
Produkcja ogółem na 100 PLN aktywów/ Total output/100 PLN of assets	zł/100 zł PLN/100 PLN	8	12	14	15	19
Relacja kosztów ogółem do produkcji ogółem/ Total input/Total output	zł/PLN	1,02	0,85	0,79	0,75	0,80

Źródło: jak w tab. 1
 Source: see tab. 1

Tabela 4. Wybrane wskaźniki efektywności
Table 4. Selected indexes on effectiveness

Wyszczególnienie/Specification	Jedn./Units	Typ gospodarstwa/Farm type				
		A	B	C	D	E
Oplacalność produkcji ogółem/Output profitability	%	148	164	167	173	161
Oplacalność sprzedaży/Sale profitability	%	124	147	160	176	168
Rentowność kapitału własnego/Profitability of net worth	%	-2	10	14	19	21
Wskaźnik wartości dodanej/Value added index	-	65	66	63	63	55
Relacja dopłat do dochodu gospodarstwa rolnego/ Ratio of subsidies (excluding investment subsidies) to farm income	%	112	82	68	59	63

Źródło: jak w tab. 1
 Source: see tab. 1

Najwyższa wartość wskaźnika opłacalności sprzedaży, który wyrażony jest stosunkiem wartości sprzedaży do zużycia pośredniego, wystąpiła w gospodarstwach, w których wartość sprzedaży zbóż jest na poziomie od 200 do 500 tys. zł. Najslabiej pod tym względem wypadły gospodarstwa, w których sprzedaż zbóż była do 50 tys. zł. Oplacalność sprzedaży w analizowanych przedsiębiorstwach zależała od wartości produkcji, cen środków produkcji pochodzenia przemysłowego, a także od cen zbóż.

Wskaźnik opłacalności produkcji ogółem informuje w jakim stopniu przychody z działalności operacyjnej powiększone o dopłaty do tej działalności przekraczają koszty operacyjne, a to oznacza, że wskaźnik ten powinien być wyższy niż 100. Im wyższa wartość tego wskaźnika, tym sytuacja finansowa gospodarstwa jest bardziej korzystna. Wysoka wartość wskaźnika opłacalności sprzedaży w grupie o wartości sprzedaży zbóż od 200 do 500 tys. zł przełożyła się na bardzo korzystną wartość wskaźnika produkcji ogółem. Wskaźnik ten dla tej grupy wyniósł 173% i był o 8 p.p. wyższy niż w jednostkach o największej skali sprzedaży zbóż. Warto zwrócić uwagę, że w grupach gospodarstw o wartości sprzedaży do 200 tys. zł wartość wskaźnika opłacalności produkcji kształtowała się powyżej wartości wskaźnika opłacalności sprzedaży ogółem. Może to świadczyć o relatywnie większym udziale kosztów amortyzacji i czynników zewnętrznych w tych grupach gospodarstw w porównaniu z gospodarstwami o największej skali sprzedaży zbóż. Gospodarstwa te były również silniej uzależnione od dopłat niż jednostki o skali sprzedaży zbóż powyżej 200 tys. zł. Relacja dopłat do dochodu w tych gospodarstwach kształtowała się od 68 do 112% (tab. 4).

Wskaźnik rentowności kapitału własnego określa wielkość dochodu z gospodarstwa rolnego pomniejszonego o szacunkowy koszt pracy własnej, przypadającą na jednostkę zaangażowanego w gospodarstwie kapitału własnego [Gołębiowski, Tłaczała 2005], czyli informuje w jakim stopniu pomnażane są środki powierzone jej przez właścicieli (inwestorów). W badanych grupach gospodarstw rentowność kapitału własnego wzrastała wraz ze wzrostem skali produkcji. Rosnący poziom wskaźnika rentowności kapitału własnego świadczy o wyższej efektywności zaangażowanego kapitału w różnych jego formach. Jedynie gospodarstwa o wartości sprzedaży zbóż poniżej 50 tys. zł były nierentowne. Wszystkie pozostałe grupy gospodarstw uzyskiwały zwrot z zaangażowanego kapitału własnego zdecydowanie wyższy niż średnie oprocentowanie lokat w 2010 r. (4,3%)⁷.

⁷ Obliczenia własne na podstawie [www.money.pl].

Przyrost wartości dóbr wytworzonych w danym gospodarstwie odzwierciedla wartość dodana. Wyróżnia się wartość dodaną brutto i wartość dodaną netto, przy której obliczaniu uwzględnia się wartość amortyzacji [Runowski, Ziętara 2005]. Spośród badanych grup gospodarstw najwyższą wartość wskaźnika wartości dodanej brutto uzyskały gospodarstwa o wartości sprzedaży zbóż od 50 do 100 tys. zł, na co wpływ mógł mieć niższy w porównaniu z grupami pozostałymi udział kosztów bezpośrednich. Niewiele niższą (o 1 p.p.) wartość tego wskaźnika miały gospodarstwa o najmniejszej wartości sprzedaży zbóż (do 50 tys. zł). Gospodarstwa o wartości sprzedaży zbóż od 100-200 i 200-500 tys. zł uzyskały taką samą wartość wskaźnika wartości dodanej, natomiast zdecydowanie najniższą wartość zaobserwowano w gospodarstwach o największej skali sprzedaży zbóż (55%).

Podsumowanie i wnioski

Podstawowym celem analizy grupowej najczęściej jest ocena wpływu wyodrębnionej cechy na określone elementy ekonomiki gospodarstw. W opracowaniu przedstawiono ocenę wpływu skali produkcji mierzonej wielkością sprzedaży zbóż na ich sytuację finansową. Produkcyjność i efektywność gospodarstw wykazują silny związek ze skalą produkcji, co świadczy o wyższym poziomie technologii wykorzystywanym przez gospodarstwa o największej skali produkcji.

Na podstawie poniższej analizy należy stwierdzić, iż najkorzystniejszymi wskaźnikami produktywności charakteryzowały się gospodarstwa o najwyższej skali sprzedaży zbóż. Była to jednak grupa stosunkowo mało jednorodna pod względem rozmiarów produkcji. Natomiast najkorzystniejszymi wskaźnikami efektywności charakteryzowały się gospodarstwa o wartości sprzedaży zbóż od 200 do 500 tys. zł. Zdecydowanie najslabiej pod względem produktywności, jak i efektywności wypadły gospodarstwa o najmniejszej skali sprzedaży zbóż (do 50 tys. zł). Gospodarstwa te są nierentowne, co oznacza, iż nie są one w stanie pomnażać kapitału własnego.

Literatura

- Gołębiowski G., Tlaczala A.** 2005: Analiza ekonomiczno-finansowa w ujęciu praktycznym. Difin, Warszawa, 129.
- Goraj L., Cholewa I., Osuch D., Płonka R.** 2010: Analiza skutków zmian we Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych. Warszawa, 30.
- Goraj L., Olewnik E.** 2011: FADN i Polski FADN, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 6-10, 27-35.
- Goraj L., Mańko S.** 2009: Rachunkowość i analiza ekonomiczna w indywidualnym gospodarstwie rolnym. Difin, Warszawa, 152-162.
- Kulawik J. (red.).** 2008: Analiza efektywności ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstw rolnych powstałych na bazie majątku WRSP. Warszawa, 9-14.
- Runowski H., Ziętara W.** 2005: Poradnik dla rolnika w zakresie prowadzenia rachunkowości rolnej i zarządzania gospodarstwem rolnym. Warszawa, 103-113.
- Ziętara W. (red.).** 2011: Polskie gospodarstwa roślinne na tle gospodarstw węgierskich i niemieckich. Warszawa, 9-10.

Summary

The study assesses the economic effectiveness and productivity of a grain farm in 2010. The analysis was based on five farm classes grouped by rising cereal sales value. The analysis showed that the farms with the biggest cereal sales were characterized by the highest value of productivity indexes. However, farms with the cereal sales value from 200 to 500 thousand PLN were characterized by the highest value of economic effectiveness indicators. Definitely, the farms with the cereal smallest sales performed worst in terms of productivity and economic effectiveness.

Adres do korespondencji:

mgr Elżbieta Olewnik
Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB
Zakład Rachunkowości Rolnej
ul. Świętokrzyska 20
00-002 Warszawa
tel. (22) 505 45 35
e-mail: olewnik@fadn.pl